

**FINLANDIYA TAJRIBASI ASOSIDA PEDAGOGIK KOMPETENSIYALARNI
RIVOJLANTIRISH USULLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13912408>

Muslihiddinova Tavhida Sa'diddin qizi

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika Istituti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kreativ o'qituvchining kompetensiyalari tahlil qilinadi. O'qituvchilarning kasbiy o'sish darajalari, pedagogik madaniyati va XXI asrning pedagogik kompetensiyalari tadqiq qilinadi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim kompetensiyalari, madaniyat kompetensiyalari, iste'dod, innovatsiya, ijodkorlik, tanqidiy fikr, muammo yechimlari.*

Аннотация: *В данной статье анализируются компетенции творческого педагога. Исследуются уровни профессионального роста преподавателей, педагогическая культура и педагогические компетенции XXI века.*

Ключевые слова: *педагогические компетенции, культурная компетентность, талант, новаторство, креативность, критическое мышление, решение проблем.*

Annotation: *This article analyses the competencies of the creative teacher. The levels of teachers' professional growth, pedagogical culture and 21st-century teaching competencies are researched.*

Keywords: *teaching competencies, cultural competency, talent, innovation, creativity, critical thinking, problem solving.*

Biz XXI asr talabalari va kelajakda o'quvchilarimizga kerak bo'ladigan bilim va ko'nikmalar haqida tez-tez eshitamiz. O'qituvchilar haqida nima deyish mumkin? XXI asr o'qituvchilari o'quvchilarimizni tayyorlash uchun qanday ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak? Ular o'tmishda zarur bo'lgan malakali o'qituvchilardan qanday farq qiladi? So'nggi yillarda ta'lim sifati sezilarli darajada o'zgardi. Agar ilgari universitetning asosiy maqsadi talabalarga keyinchalik qo'llashi kutilayotgan ma'lum turdagi bilimlarni berish bo'lsa, bugungi kunda universitetlar birinchi navbatda "hayotiy ko'nikmalar"ga e'tibor qaratmoqda. Bizning maqsadimiz talabalarni mustaqil ravishda bilim olishga o'rgatish va ularga yangi g'oyalarni taklif qilish imkonini beradigan usullarda ishlashdir.

Finlyandiyaning o'qituvchi-pedagoglar tayyorlash tizimi ko'p mamlakatlar uchun namuna bo'lib xizmat qiladi. O'tgan asrning oxirida o'qituvchilar uchun magistratura darajasi minimal ta'lim me'yori deb belgilandi, bu esa qaysidir darajada mamlakatdagi o'qituvchilar hurmatini va ijtimoiy maqomini oshirish uchun muhim hissa qo'shdi. Finlyandiya maktab o'qituvchisi bo'lish uchun juda qattiq tanlovdan o'tish zarur: pedagogika mutaxassisliklarining eng yaxshi talaba-bitiruvchilari 12% atrofida maktablarga ishga olinadi. Finlyandiya ta'lim tizimining yana bir ijobiy jihati, kichik guruhlarda o'qitishga

ustuvorlik berilishi. Bu shubhasiz, ta'limning yuqori sifatda bo'lishiga olib keladi. Mamlakatda maktab ta'limining muvaffaqiyati maktab o'quvchilarini qo'llab-quvvatlash tizimi bilan ham bog'liq. Finlyandiyada jami iqtisodiyotda bandlar ulushida ijtimoiy ishchilar va psixologlar soni jihatidan, barcha Yevropa mamlakatlari orasida yetakchi o'rinlardan birini egallaydi⁶¹

Yangi g'oyalarni yaratish zamonaviy jamiyatning asosiy tamoyilidir. Bizga madaniyatli, iqtidorli, innovatsion va ijodiy muammolarni hal qila oladigan, malakali va tanqidiy fikrlaydigan mutaxassislar kerak. Yangi texnologiyalar tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish imkonini beradi. Biz talabalarga jamoada hamkorlikda va sezgir ishlashga, qaror qabul qiluvchiga aylanishga, vaqtlarini samarali rejalashtirish va boshqarishga, bir-birini tinglashga va to'g'ri vaqtda to'g'ri muloqot strategiyasini tanlashga yordam beradigan ko'nikmalarni berishimiz kerak. Shunday qilib, biz ushbu yangi o'qitish talablariga javob berish uchun 21-asr ko'nikmalari kerakligini tushundik.

O'qituvchining kompetensiyalari:

O'qituvchi kompetensiyasi haqida so'z yuritar ekanmiz, biz birinchi navbatda kompetensiyaning ma'nosini aniqlashimiz kerak. Kompetensiya - bu turli kontekstlarda turli mutaxassislar tomonidan keng qo'llaniladigan atama; shuning uchun u turli yo'llar bilan ta'riflanadi. O'qituvchi ta'limi va ish samaradorligi - bu atama qo'llaniladigan ikkita kontekstdir. Kompetensiyalar "kompetentlikka asoslangan" o'qituvchi malakasi talablari bo'lib, o'qituvchi ta'lim dasturini muvaffaqiyatli yakunlash uchun ko'rsatishi kerak bo'lgan bilim, ko'nikma va qadriyatlarni o'z ichiga oladi.⁶² Kompetensiyaning ba'zi xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Kompetensiya bir yoki bir nechta ko'nikmalardan iborat bo'lib, ularning o'zlashtirilishi ushbu kompetensiyaga erishish imkonini beradi.

2. Kompetensiya samaradorlikni baholash mumkin bo'lgan uchta sohaga tegishli: bilim, ko'nikma va munosabat.

3. Ishlash jihatiga ega bo'lgan holda, kompetensiyalar kuzatilishi mumkin va ko'rsatilishi mumkin.

4. Kompetensiyalar kuzatilishi mumkin bo'lganligi sababli, ular ham o'lchanadi. O'qitish kompetensiyalari teng miqdorda bilim, ko'nikma va munosabatni talab qilishi mumkin, ammo ba'zilari buni talab qilmaydi. Ba'zi kompetensiyalar ko'nikma yoki munosabatlardan ko'ra ko'proq bilimni o'z ichiga olishi mumkin, ba'zi kompetensiyalar esa ko'proq ko'nikma yoki faoliyatga asoslangan bo'lishi mumkin.

O'qitish kompetensiyalari:

Kompetensiya bilim va ko'nikmalardan ko'proq narsadir; u muayyan kontekstda psixo-ijtimoiy resurslarni (jumladan, malaka va munosabatlarni) jalb qilish va safarbar qilish orqali murakkab talablarni qondirish qobiliyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchining

⁶¹ M.R.Tashpulatova "Rivojlangan xorijiy mamlakatlarda pedagog kadrlar tayyorlash masalalarining qiyosiy tahlili"

⁶² Xyuston, 1997, 1-da keltirilgan

mukammallikka intilishi uchun kompetensiya muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy dunyoning murakkab muammolariga dosh berish uchun o'qituvchilarga keng ko'lamli kompetensiyalar kerak. O'qitish kompetensiyasi samarali o'qitish jarayonining ajralmas elementi bo'lib, u ma'lum bir mamlakat yoki dunyoning farovonligiga hissa qo'shishga intiladi. Ta'lim jarayonidagi asosiy shaxslar o'qituvchilardir. Ta'lim va tarbiyaning muvaffaqiyati ularning tayyorgarligi, bilimdonligi va ish sifatiga bog'liq. Professional o'qituvchilarning o'qituvchilik mahorati va uzluksiz ta'lim kompetensiyalariga quyidagilar kiradi: murakkab pedagogik vazifalarni bajarish; notiq, aqliy va jismonan sog'lom, barqaror va bag'rikeng bo'lish; yosh avlod bilan ishlashga moyillik, kirishimlilik va kuzatuvchanlik, xushmuomalalik va yetakchilik fazilatlariga ega. O'z kasbiy faoliyati davomida o'qituvchilar professional malakaning cho'qqisiga chiqish uchun kasbiy rivojlanishning ketma-ket bosqichlaridan o'tadilar.

1-daraja: pedagogik qobiliyat - fanni batafsil bilish bilan tavsiflanadi;

2-bosqich: pedagogik mahorat – takomillashtirilgan o'qituvchilik mahorati;

3-bosqich: pedagogik ijodkorlik – ta'lim faoliyatiga yangi usul va usullarni joriy etish bilan tavsiflanadi;

4-bosqich: pedagogik innovatsiya – o'qitish va tarbiyalashning mohiyatan yangi, ilg'or nazariy g'oyalari, tamoyillari va usullarini o'z ichiga olganligi bilan ajralib turadi.⁶³

Umumta'lim maktablari madaniy jihatdan malakali o'qituvchilarni tayyorlash zarurligini tan oldilar. Demak, pedagogik madaniyat malakali o'qituvchining ajralmas qismi hisoblanadi. Pedagogik madaniyat uchta komponentdan iborat: aksiologik komponent, ya'ni o'qituvchining pedagogik mehnat qadriyatlarini qabul qilishi; turli pedagogik muammolarni hal qilishga yordam beradigan texnologik komponent; maqsadni belgilash, rejalashtirish, tahlil qilish va o'z-o'zini tanqid qilishni o'z ichiga olgan evristik komponent; Bu pedagogik faoliyatning ijodiy qismidir. O'qituvchilar quyidagi kompetensiyalarni namoyon etishlari kerak: 1) sinfni samarali boshqarish, samaradorlikni oshirish, intizom va ma'naviyatni saqlash, jamoaviy ish, rejalashtirish, muloqot qilish, natijalarga e'tibor qaratish, taraqqiyotni baholash va doimiy tuzatishlar kiritish. Ijobiy munosabatlar, hamkorlik va maqsadli ta'limni rivojlantirish uchun bir qator strategiyalardan foydalanish kerak. Vaqt, makon va faoliyatni tashkil etish, taqsimlash va boshqarish o'qituvchilarning samarali vazifalarni bajarishda faol va teng ishtirokini ta'minlashi kerak. 2) mavzu tushunchalarini o'rgatishda turlicha qarashlar, nazariyalar, "bilish yo'llari" va tadqiqot usullarini ifodalovchi samarali o'qitish usullari. Turli xil o'qitish va o'rganish strategiyalari o'qituvchilarni tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va samaradorlikka yordam beradigan faol ta'lim imkoniyatlariga jalb qilishda yordam berishi kerak, shu bilan birga o'quv resurslarini aniqlash va ulardan foydalanish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga yordam beradi. 3) o'qituvchilar nimani o'rganganligini tushunish uchun sinfdagi topshiriqlarni, talabalarning chiqishlari va loyihalarini baholash va standartlashtirilgan

⁶³ Suciu, A.I.; Mata, L. Pedagogik kompetensiyalar - samarali ta'limning kaliti.

testlari. Baholash strategiyalari ishlab chiqilishi kerakki, u o'quvchilarni o'z-o'zini baholash faoliyatiga jalb qiladi, ularga o'zlarining kuchli tomonlari va ehtiyojlaridan xabardor bo'lishga yordam beradi va ularni o'rganish uchun shaxsiy maqsadlarni qo'yishga undaydi.4) texnologik ko'nikmalar, zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan qachon va qanday foydalanishni bilish, o'quvchilarning bilimni maksimal darajada oshirish uchun texnologiyaning eng mos turi va darajasi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Oliy ta'limda o'qituvchi kompetensiyasi. 2012-yil
2. <http://www.egyankosh.ac.in/bitstream/123456789/24676/1/Unit6.pdf>.
3. Kompetensiya. Vikipediya. Bepul ensiklopediya veb-sayti. 2012.
4. O'qitish sxemasi. Macmillan nashriyoti veb-sayti. 2012- yil.
5. Suci, A.I.; Mata, L. Pedagogik kompetensiyalar - samarali ta'limning kaliti.
6. M.R.Tashpulatova "Rivojlangan xorijiy mamlakatlarida pedagog kadrlar tayyorlash masalalarining qiyosiy tahlili" // "Ilg'or xorijiy tajribalar asosida bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik strategiyalari: muammolar va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi 2024-yil 20-fevral.
7. Faxriddin o'g'li, F. M. (2023). O'ZBEKISTON VA FINLANDIYA MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN'AT VA CHIZMACHILIK FANLARIGA QO'YILADIGAN TALABLARNING BIR-BIRIDAN FARQLANISHI. *Научный Фокус*, 1(7), 46-52.
8. Makkamovich, S. S., Faxriddin o'g'li, F. M., & Xolmuhamad o'g'li, K. J. (2024). DIDAKTIKA TA'LIMDA PEDAGOGIK NAZARIYA SIFATIDA. *IMRAS*, 7(6), 130-135.
9. Faxriddinov, M. F. (2023). The impact of modern technology on education. *FAN VA TA'LIM INTEGRATSIYASI (INTEGRATION OF SCIENCE AND EDUCATION)*, 2(2), 42-46.
10. Fakhridinov, M. Art and architecture of Europe. *Central Asian journal of arts and design issn*, 2660-6844.
11. Faxriddin o'g'li, F. M., Anvarovna, S. M., & Ahrorovna, R. D. Z. (2024). KOMPYUTER GRAFIKASI VA UNING MUHANDISLIK FANLARIDAGI INTEGRATSIYASI TURLI XIL DASTURLAR ASNOSIDA. *IMRAS*, 7(7), 173-178.
12. Faxriddin o'g'li, F. M. (2024). CHIZMACHILIKDA KOMPYUTERLI LOYIHALASH VA DIZAYN. *FAN VA TA'LIM INTEGRATSIYASI (INTEGRATION OF SCIENCE AND EDUCATION)*, 2(2), 147-150.